

SECTION 5. SOCIAL AND LEGAL PSYCHOLOGY

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-623-2-12>

VOLUNTEERING ACTIVITY AS A RESOURCE FOR THE FORMATION OF UKRAINIAN NATIONAL IDENTITY

ВОЛОНТЕРСЬКА АКТИВНІСТЬ ЯК РЕСУРС ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Berezhnyi I. O.

*PhD student at the Faculty of
Psychology and Social Technologies
Private Higher Education Establishment
“European University”
Kyiv, Ukraine*

Бережний І. О.

*аспірант факультету психології та
соціальних технологій
ПВНЗ «Європейський університет»
м. Київ, Україна*

Bielavina T. I.

*PhD in Psychology, Senior Research
Scientist,
Associate Professor of the Department
Practical Psychology and
Clinical Psychology Faculty of
Psychology and Social Technologies
Private Higher Education Establishment
“European University”
Kyiv, Ukraine*

Бєлавина Т. І.

*кандидат психологічних наук,
старший науковий співробітник,
доцент кафедри практичної та
клінічної психології
факультету психології та соціальних
технологій
ПВНЗ «Європейський університет»
м. Київ, Україна*

Актуальність дослідження. Сучасна війна проти України радикально трансформувала соціальний і політичний ландшафт країни та поставила питання національної ідентичності як критичного ресурсу виживання й опору. Волонтерський рух, що набув масового характеру в період повномасштабного вторгнення, не лише забезпечує практичну допомогу, а й виконує роль у конструюванні колективних смислів – формує почуття приналежності, відповідальності та солідарності серед громадян. Масштаби та сталість волонтерства роблять його важливим чинником соціальної консолідації й післявоєнного відновлення.

Постановка проблеми. Незважаючи на помітне поширення волонтерської активності, недостатньо досліджено її роль у формуванні національної ідентичності як психологічного процесу. Зокрема, бракує узагальнень щодо механізмів інтеріоризації національних цінностей

через волонтерство, впливу волонтерської участі на почуття громадянської суб'єктності та довіру в суспільстві.

Аналіз попередніх досліджень. У психологічному контексті національна ідентичність розглядається як система уявлень, цінностей і почуттів, що визначають відчуття «ми» у спільноті. Згідно з теорією соціальної ідентичності Г. Теджфела та Дж. Тернера [5], саме через процес групової ідентифікації формується готовність до взаємодопомоги, солідарності та спільної відповідальності. У свою чергу, концепція колективної ефективності А. Бандури [1] підкреслює, що спільна віра у здатність впливати на події зміцнює почуття громадянської сили й контролю над реальністю.

Волонтерська активність інтегрує обидва ці підходи – вона створює середовище, у якому людина не лише отождоює себе з національною спільнотою, а й переживає реальний досвід колективної дії. Через взаємодію, координацію та спільне досягнення цілей формується відчуття «ми-ефективності», що зміцнює психологічну стійкість та віру у власні сили як частини ширшої спільноти. Участь у волонтерських практиках сприяє розвитку соціальної довіри – фундаментального елементу консолідації, який забезпечує здатність суспільства діяти узгоджено в умовах кризи. У цьому сенсі волонтерство виступає не лише поведінковою, а й символічною формою єднання, яка перетворює абстрактні національні цінності на конкретний досвід взаємопідтримки, співучасті й відповідальності. Таким чином, воно стає ключовим психосоціальним простором, де ідентичність, солідарність і спільна дія набувають реального змісту.

Волонтерство як простір формування ідентичності. Волонтерський рух в Україні має двоетапний характер. Перший етап, що розпочався у 2014 році, був реакцією на анексію Криму та війну на Донбасі й мав переважно оборонно-допоміжне спрямування. Другий, який триває від 2022 року, характеризується безпрецедентною масовістю та системністю: мільйони українців долучилися до зборів коштів, логістики, гуманітарної підтримки та психологічної допомоги. Це свідчить про глибоку інтеріоризацію волонтерства як частини громадянської ідентичності, де служіння суспільству сприймається не як виняток, а як норма поведінки відповідального громадянина.

За даними Razumkov Centre [4], рівень довіри до волонтерських організацій і ініціатив стабільно перевищує 80 %, що робить їх одними з найавторитетніших суспільних інституцій в Україні. Така довіра має не лише соціологічне, а й глибоке психологічне значення: вона створює відчуття надійності соціального середовища, підсилює горизонтальні зв'язки між людьми та формує підґрунтя для солідарної взаємодії. Через визнання цінності волонтерства в суспільній свідомості

зміцнюється не лише інституційна довіра, а й почуття колективної належності, що є важливим чинником національної консолідації. Саме довіра і співдіяльність стають базою для формування колективного “ми”, яке об’єднує громадян навколо спільної мети – захисту країни, підтримки армії, допомоги тим, хто постраждав.

Волонтерство в умовах війни постає як одна з найефективніших форм критичної самоорганізації суспільства, що активізується в періоди колективної травми та соціальної нестабільності. Як підкреслює П. Горностай [3], участь у спільній діяльності має терапевтичний потенціал, адже дозволяє людині долати відчуття безсилля, тривоги та фрагментованості досвіду, повертаючи їй відчуття суб’єктності й контролю над життям. У цьому контексті волонтерські практики виконують не лише інструментальну функцію допомоги, а й глибоку психологічну – відновлення сенсу, віри у власну дієздатність і довіри до інших людей. Спільна дія, переживання корисності для інших та емоційна взаємопідтримка мобілізують внутрішні ресурси особистості й водночас зміцнюють колективну стійкість.

У цьому сенсі волонтерство виступає простором, де особистісне “я” трансформується у колективне “ми”, а почуття причетності до спільної мети формує новий рівень громадянської ідентичності. Саме через цей досвід українці переживають себе не лише як окремих діячів, а як частину нації, здатної до самозахисту, солідарності й морального відновлення. Таким чином, волонтерство стає не лише чинником психологічної стійкості, а й осередком формування сучасної української ідентичності в умовах війни, закріплюючи нову модель громадянської зрілості, що поєднує відповідальність, емпатію та дієву любов до Батьківщини.

Соціально-психологічні наслідки. Поширення волонтерства змінило соціальну тканину українського суспільства. Воно сприяє не лише взаємодопомозі, а й формуванню культури участі – звички брати відповідальність за спільне благо. Молодь, за даними *Cedos* [2], є найактивнішою групою у волонтерських ініціативах, що свідчить про міжпоколінну передачу громадянських цінностей і нову модель соціального дорослішання.

У звіті К. Зарембо для *Carnegie Europe* [6] наголошується, що волонтерство в Україні поступово перетворюється на сталу соціальну практику – форму щоденної участі, яка виходить за межі кризової допомоги. Для мільйонів українців воно стало способом ідентифікації зі спільнотою, проявом колективної відповідальності та символом зрілості громадянського суспільства. Як підкреслює дослідниця, український волонтерський рух виконує роль основи громадянської резильєнтності, адже через системну взаємодію, координацію та

взаємну підтримку він формує нову модель суспільного лідерства – засновану не на владних позиціях, а на відповідальності й служінні спільноті. У цьому сенсі волонтерство забезпечує не лише допомогу конкретним адресатам, а й створює відчуття причетності до спільної боротьби, зміцнює довіру, солідарність і психологічну стійкість. Такий досвід трансформує уявлення про громадянську роль особистості, роблячи активність, емпатію й співучасть нормою суспільного життя та одним із ключових чинників психологічної зрілості українського суспільства.

З психологічної точки зору, волонтерський рух виконує функцію колективного подолання травми: через спільну діяльність і взаємну підтримку суспільство відновлює почуття контролю та сенсу в ситуації невизначеності. Саме тому волонтерство в Україні можна розглядати як процес соціального зцілення, який одночасно укріплює національну ідентичність і формує засади для майбутнього відновлення країни.

Висновки. Волонтерська активність в Україні стала унікальним феноменом соціально-психологічної трансформації, який значно вплинув на структуру суспільних відносин і колективну свідомість. Вона не лише підтримує фронт і тил, а й формує моральний фундамент нації – спільні цінності, відчуття довіри та причетності до спільної мети. Волонтерство стало простором, де індивідуальні прагнення до допомоги трансформуються у спільну соціальну дію, що зміцнює горизонтальні зв'язки між людьми та підвищує рівень суспільної згуртованості.

Через досвід волонтерства українці навчаються бути громадянами, здатними діяти колективно, приймати відповідальність і довіряти одне одному навіть у кризових умовах. Цей процес сприяє формуванню нової моделі громадянської суб'єктності, у якій ініціатива «знизу» стає потужним чинником суспільної стійкості. Волонтерський рух водночас виступає каналом реалізації емоційної енергії спільноти, способом опанування травматичного досвіду війни та утвердження віри у власну дієздатність.

Таким чином, волонтерство в сучасній Україні виконує подвійну функцію – практичну й символічну: воно задовольняє нагальні потреби суспільства й водночас слугує засобом відновлення колективної ідентичності, солідарності та довіри. Це дозволяє розглядати його не лише як реакцію на кризу, а як тривалий процес становлення зрілого громадянського суспільства, здатного до саморегуляції, самоорганізації та спільного відновлення після війни.

Література:

1. Bandura A. Exercise of Human Agency Through Collective Efficacy. *Current Directions in Psychological Science*. 2000. Vol. 9, no. 3. P. 75–78. URL: <https://doi.org/10.1111/1467-8721.00064> (дата звернення: 14.10.2025).
2. Cedoss, Info Sapiens. Вплив війни на молодь в Україні: результати всеукраїнського опитування. Київ: Міністерство молоді та спорту України, 2023. 72 с. URL: <https://cedos.org.ua/researches/vplyv-vijny-na-molod-v-ukrayini> (дата звернення: 14.10.2025).
3. Горностай П. П. Психологія колективних травм : монографія. Київ : Інститут соціальної та політичної психології НАПН України, 2023. 208 с.
4. Razumkov Centre. Citizens' assessment of the situation in the country, trust in social institutions, politicians, officials and public figures (May 2023). 15.06.2023. URL: <https://razumkov.org.ua/en/research-areas/surveys/citizens-assessment-of-the-situation-in-the-country-trust-in-social-institutions-politicians-officials-and-public-figures-may-2023> (дата звернення: 14.10.2025).
5. Tajfel H., Turner J. C. The Social Identity Theory of Intergroup Behavior. *Political Psychology*, 1986. P. 276–293.
6. Zarembo K. The resilience and trauma of Ukraine's civil society. *Carnegie Endowment for International Peace*. 2023. URL: <https://carnegieendowment.org/research/2023/06/the-resilience-and-trauma-of-ukraines-civil-society> (дата звернення: 14.10.2025).